

Michał Sajewicz

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

e-mail: msajewicz@gmail.com

ORCID: 0000-0001-8468-3010

**Etymologia nazwisk pierwszych mieszkańców
Lewkowa Nowego w powiecie hajnowskim,
obecnie już w tej wsi nieużywanych**

**The Etymology of the Surnames of the First Inhabitants
of Lewkowo Nowe in the Hajnówka District,
Currently No Longer Used in this Village**

ABSTRACT

The aim of the study is to establish the probable etymology of the surnames of the first inhabitants of Lewkowo Nowe village, who settled in this place at the turn of the 19th and 20th centuries and during the interwar period. The object of analysis is exclusively the surnames that are currently no longer recorded in the studied village. The surnames that are continuously used in Lewkowo Nowe since it was founded until the present as well as the surnames of the population who settled in the village after World War Two are the object of separate studies.

Analysis of the material has shown that most of the studied surnames have retained their East Slavic character because they had developed under the influence of Belarusian and Ukrainian. However, some surnames contain features associating them with the Polish language.

The largest group of the studied anthroponyms consists of patronymic surnames of Belarusian or Ukrainian origin with the suffixes *-uk* (more than half of the analyzed surnames). Underlying these surnames are most often the variant forms of Orthodox names, which were recorded in large numbers in the Polish-Belarusian-Ukrainian borderland. Less numerous are surnames derived from toponyms by means of the suffixes *-ski/-cki* and the surnames formed from appellatives. The

number of toponymic- and appellative-derived surnames increased considerably after World War Two following the settlement in Lewkowo Nowe by people from other regions of Poland.

When establishing the etymology of surnames recorded in the borderland areas it is essential to notice the strict relationship between the surname under analysis and the territory in which it is found. Studying the etymology of the surnames recorded in linguistic and cultural borderlands requires scholars to be especially thorough and cautious in drawing conclusions.

Keywords: village of Lewkowo Nowe, first inhabitants, surnames currently not used, etymology

Krótki rys historyczny terenu badań

Lewkowo Nowe (do 2006 r. Nowe Lewkowo) – wieś położona w województwie podlaskim, w powiecie hajnowskim, w gminie Narewka. Leży nad rzeką Narewka, w pobliżu wsi Lewkowo Stare (do 2006 r. Stare Lewkowo), nieopodal Puszczy Białowieskiej i Ładzkiej.

Wieś Nowe Lewkowo powstała na przełomie XIX i XX wieku w wyniku parcelacji gruntów dworskich w Lewkowie, wchodzących w przeszłości w skład dóbr Narewka, których właścicielami byli m.in. Wiśniowieccy i Chodkiewiczowie¹. Dobra te obejmowały ziemie leżące między Nariwią i Narewką, które nazywano niegdyś Puszczą Narewską lub Puszczą Narewką.

Dobra Narewka od początku XVI w. tworzyły enklawę powiatu grodzieńskiego województwa trockiego na terenie powiatu wołkowyskiego województwa nowogródzkiego².

Na przełomie XVI i XVII w. właścicielem zachodniej części dóbr Narewka został Fiodor Massalski, a wschodniej – Józef Karp³. Dobra te stanowiły w tym czasie praktycznie pustkę osadniczą. Prawdopodobnie

¹ D. Michaluk, *Dobra i miasteczko Narewka na tle dziejów regionu (do końca XIX wieku)*, Białystok–Narewka 1997, s. 60.

² D. Michaluk, *Dobra i miasteczko Narewka...*, s. 16; A. Mironowicz, *Monaster Wniebowstąpienia Pańskiego w Puszczy Błudowskiej*, Supraśl 2008, s. 9.

³ S. Karp, *Józef Karp (ok. 1567–1637), marszałek wołkowyski – rys biograficzny*, „Studia Podlaskie” 2016, nr 24, s. 7–40.

istniały tu tylko nieliczne osady bojarskie, których zadaniem była ochrona traktów i przepraw przez Narew i Narewkę. Nowi właściciele dóbr Narewka rozpoczęli kolonizację terenów położonych między górną Narwią a Narewką. Wkrótce pojawiły się tu pierwsze dwory, powstały folwarki, założono wsie Lewkowo, Grodzisk, Łuka, Siemianówka i Mikłaszewo, zbudowano młyny oraz cerkiew. Massalscy i Karpowie sprowadzili do dóbr Narewka chłopów wyznania prawosławnego, którzy pochodzili z ich starych posiadłości, najczęściej z Brzostowicy i Olekszc w powiecie grodzieńskim⁴.

Funkcję centrum administracyjnego dóbr Narewka przez dłuższy czas pełnił dwór Lewkowo (obecnie kolonia Lewkowa Nowego), który wzniesiono na prawym brzegu Narewki, nieopodal wsi Lewkowo⁵.

Massalscy i Karpowie byli właścicielami dóbr Narewka przez nieomal 200 lat i w znacznym stopniu przyczynili się do rozwoju gospodarczego tych ziem⁶.

Po trzecim rozbiorze Polski dobra Narewka wchodziły w skład Rosji. Początkowo znalazły się w guberni słonimskiej, później litewskiej⁷. W 1840 r. przestały być częścią powiatu grodzieńskiego, przechodząc ostatecznie do powiatu wołkowyskiego guberni grodzieńskiej⁸.

Sytuację własnościową w dobrach Narewka w zdecydowany sposób zmieniła reforma uwłaszczeniowa Aleksandra II, rozpoczęta w Rosji w 1861 roku⁹. Pod koniec XIX w. na tym terenie przestały funkcjonować wszystkie folwarki. Zlikwidowano większość dworów, w tym również w Lewkowie. Ziemię dworską rozparcelowano poprzez sprzedaż gruntów chłopom, którzy pochodzili na ogół z pobliskich wsi podlaskich i zanarwiańskich. Chłopi osiedlali się na nabytych gruntach dworskich, dając

⁴ D. Michaluk, *Dobra i miasteczko Narewka...*, s. 33; J. Maroszek, *Czy istniał „Monaster Przemienienia Pańskiego w Puszczy Narewskiej”?*, „Białostoczczyzna” 1991, nr 2/22, s. 35; A. Cz. Dobroński, *Niespełnione miasto*, s. 30, https://www.umb.edu.pl/photo/pliki/medyk/miasta_naszego_regionu/mrn-marzec2011.pdf [dostęp: 12.03.2023].

⁵ D. Michaluk, *Dobra i miasteczko Narewka...*, s. 5–36; A. Cz. Dobroński, *Niespełnione miasto...*, s. 3–32.

⁶ D. Michaluk, *Dobra i miasteczko Narewka...*, s. 32–59.

⁷ A. Cz. Dobroński, *Niespełnione miasto...*, s. 30.

⁸ D. Michaluk, *Dobra i miasteczko Narewka...*, s. 52.

⁹ Tamże, s. 54.

tym samym początek nowym miejscowościom. W ten sposób w bezpośrednim sąsiedztwie wsi Lewkowo (obecnie Lewkowo Stare) powstało Nowe Lewkowo.

Pierwsi mieszkańcy Nowego Lewkowa byli wyznania prawosławnego i posługiwali się gwarą białoruską bądź ukraińską¹⁰. Wkrótce jednak osadnicy pochodzący z Podlasia zaczęli używać gwary białoruskiej z nieznaczną domieszką elementów ukraińskich, którą posługiwali się mieszkańcy okolicznych wsi, w tym sąsiedniego Starego Lewkowa¹¹.

Na początku XXI w. Nowe Lewkowo liczyło 237 mieszkańców, którzy zajmowali się głównie uprawą zbóż, ziemniaków oraz hodowlą bydła mlecznego i opasowego. Pod koniec XX wieku liczba mieszkańców tej wsi zaczęła gwałtownie spadać. W latach 1998–2021 zmniejszyła się aż o 41,2%. W 2021 r. Lewkowo Nowe liczyło zaledwie 168 mieszkańców, spośród których tylko nieliczni zajmowali się uprawą roli i hodowlą bydła¹².

Cel, stan badań, metoda

W 1986 r. znany dialektolog i onomasta pogranicza polsko-białorusko-ukraińskiego Michał Kondratiuk postulował przyspieszenie badań nad antroponimią wschodniej części Białostocczyzny¹³. Badacz uważał, że antroponimia tego obszaru w porównaniu z dotyczącymi go innymi działami onomastyki jest niewystarczająco opracowana. Zwrócił uwagę na brak gruntownych opracowań poświęconych antroponimii Białostocczyzny wschodniej.

Na przełomie XX i XXI w. zainteresowanie badaczy antroponimią Białostocczyzny wschodniej wyraźnie wzrosło. Rezultatem badań, prowadzonych

¹⁰ Pierwsza rodzina katolicka osiedliła się w Nowym Lewkowie w okresie międzywojennym, a następne pojawiły się w tej miejscowości dopiero na przełomie XX i XXI wieku. Obecnie odsetek katolików w badanej wsi nie przekracza 5%.

¹¹ *Atlas gwar wschodniostowiańskich Białostocczyzny*, t. 1, red. S. Glinka, A. Obrębska-Jabłońska, J. Siatkowski, Wrocław 1980, s. 123.

¹² *Wieś Lewkowo Nowe w liczbach*, https://www.polskawliczbach.pl/wies_Lewkowo_Nowe [dostęp: 4.05.2023].

¹³ M. Kondratiuk, *Problematyka badań onomastycznych w regionie białostockim*, „Białostocczyzna” 1986, nr 2, s. 11.

w takich ośrodkach slawistycznych, jak Warszawa, Białystok, Lublin, Opole, Zielona Góra, są liczne opracowania, w tym monograficzne, antroponimii tego terenu.

Mimo znacznego zaawansowania badań nad antroponimią Białostoczczyzny wschodniej, zgłoszony w 1986 r. przez M. Kondratiuka postulat zintensyfikowania badań nad antroponimią tego regionu pozostaje aktualny. Wskazane jest m.in. przeprowadzenie badań nad pochodzeniem nazwisk mieszkańców ziem nadnarwiańskich, gdzie doszło w przeszłości do zetknięcia się osadnictwa białoruskiego z ukraińskim¹⁴. Ustalenie etymologii nazwisk mieszkańców wsi nadnarwiańskich może być istotne dla badań nad zróżnicowaniem gwar na tym terenie i przebiegiem białorusko-ukraińskiej granicy językowej.

Opis etymologii antroponimów notowanych na terenie Białostoczczyzny wschodniej wymaga od badaczy szczególnej wnikliwości oraz ostrożności w formułowaniu sądów. W badaniach nad antroponimią pogranicza językowo-kulturowego nieodzowne jest stosowanie innej metodologii badawczej niż na terenach jednolitych etnicznie. Ustalenie pochodzenia antroponimów na terenach pogranicznych wiąże się z koniecznością uwzględnienia szerokiego kontekstu językowego i kulturowego. Niezbędne jest w szczególności dostrzeganie ścisłego związku poddanego analizie antroponimu z obszarem, na którym występuje¹⁵.

Autor opracowania postawił sobie za cel ustalenie prawdopodobnych etymologii nazwisk pierwszych mieszkańców wsi Lewkowo Nowe w powiecie hajnowskim, które obecnie nie są już w tej miejscowości używane. Celem artykułu jest również przedstawienie różnych stanowisk badaczy w kwestii pochodzenia poddanych analizie nazwisk. Nazwiska mieszkańców Lewkowa Nowego używane nieprzerwanie od jego powstania do chwili obecnej i nazwiska ludności osiadłej w tej wsi po II wojnie światowej są przedmiotem odrębnych opracowań.

¹⁴ *Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny*, t. 1..., s. 118, mapa V.

¹⁵ M. Kondratiuk, *O metodologii badań onomastycznych na pograniczu polsko-wschodniosłowiańskim i słowiańsko-bałtyckim*, [w:] *Badania dialektów i onomastyki na pograniczu polsko-wschodniosłowiańskim*, red. M. Kondratiuk, Białystok 1995, s. 195–203.

***Prawdopodobne etymologie nieużywanych obecnie
w Lewkowie Nowym nazwisk pierwszych mieszkańców tej wsi***

Baczyński, gw. *bač'yn'sk'i*:

nazwisko utworzono od nazwy własnej, odmiejscowe – *Baczyński* < *Baczyn*, *Baczyna*, *Baczki*, *Baczków*¹⁶, por. *Baczyn*, pow. suski, gm. Budzów; przysiółek wsi Mników, pow. krakowski, gm. Liszki; *Baczyna*, pow. konecki, gm. Końskie; obwód lwowski, rej. starosamborski (Ukraina); *Baczki*, pow. węgrowski, gm. Łochów; *Baczków*, pow. bocheński, gm. Bochnia; nazwisko *Baczyński* jest do dzisiaj notowane w Ochrymach, położonych w pobliżu Lewkova Nowego; w przeszłości nazwisko to było czasem zapisywane jako *Boczyński*¹⁷; M.W. Biryła uważa, że mogło być ono utworzone od ap. *бок* ‘bok ciała’, zdrob. *бачок*, błrus. *бакамы* ‘z nadmierną tkanką tłuszczową po bokach ciała’, por. błrus n.os. *Бачко*, *Бакач*, *Бакар* ‘człowiek z zaokrąglonymi bokami ciała’¹⁸; nie jest wykluczone, że nazwisko *Baczyński* może również pochodzić od *baczyć* ‘patrzeć, obserwować’, błrus. *бачыць*, ukr. *бачути* ‘widzieć’, lub od *bakać* ‘łajać, krzyczeć’, por. imię *Baczysław* ‘baczący, czuwający’ oraz nazwisko *Bakanacz*, por. *bakać* ‘łajać, krzyczeć’¹⁹.

Bondaruk, gw. *bandar'uk*:

nazwisko utworzono od wyrazu pospolitego, odzawodowe – *Bondaruk* < n.os. *Bondar*, ap. *bondar* ‘bednarz’²⁰; analizowane nazwisko powstało od błrus. lub ukr. nazwy zawodowej *бандар/бондар* ‘bednarz – rzemieślnik wyrabiający beczki’ i było używane w znaczeniu ‘pomocnik bednarza’ lub

¹⁶ *Nazwiska w Polsce*, oprac. B. Czopek-Kopciuch, H. Górny, M. Magda-Czekaj, E. Palinciuc-Dudek, K. Skowronek, E. Supranowicz, <https://nazwiska.ijp.pan.pl> [dostęp: 12.03.2023]; A. Naruszewicz-Duchlińska, *Geneza nazwisk*, <http://www.genezanazwisk.pl> [dostęp: 12.03.2023].

¹⁷ *Genealogiczna kartoteka – baza urodzeń, małżeństw i zgonów*, <https://geneteka.genealodzy.pl> [dostęp: 22.04.2023].

¹⁸ М.В. Бірыла, *Беларуская антрапанімія*, 2. Прозвішчы, утвораныя ад апелятыўнай лексікі, Мінск 1989, s. 35, 47, 57.

¹⁹ *Etymologia nazwisk*, <https://web.archive.org/web/20170926163014/http://stankiewicz.com/index.php?kat=44> [dostęp: 17.04.2023].

²⁰ K. Rymut, *Nazwiska Polaków. Słownik historyczno-etymologiczny*, t. 1, Kraków 1991, s. 26, 31; *Nazwiska w Polsce...*

‘syn bednarza’²¹; obecnie wyraz *бандар/бондар* jest notowany na Białorusi i Ukrainie, a także na pograniczu polsko-wschodniosłowiańskim; od ap. *bondar* pochodzi nazwa wsi *Bondary*, położonej nad Zalewem Siemianowskim na Białostocczyźnie.

Chomaniuk, gw. *χaman’uk*, zob. Chomończuk:

nazwisko utworzono od nazwy własnej, odimienne – *Chomaniuk* < *Choman* < podl. *Choma*²², por. ukr. *Хома*, białr. *Хама*²³ < cerk. *Фома*²⁴; w Polsce, zwłaszcza na Lubelszczyźnie, do popularnych należy nazwisko *Choma*²⁵; znacznie częściej na badanym terenie notowano imię *Tomasz/Tamasz*, por. imię pol. *Tomasz*²⁶, używane również na Białorusi²⁷; *Фома* należy do imion pochodzenia aramejskiego, por. aram. ܬܡܐ (*toma*) ‘bliźniak’²⁸; nazwisko *Chomaniuk* może również pochodzić od imienia *Ammon*, por. *Chomaniuk* < *Choman* < cerk. *Аммон*²⁹; pochodzenie imienia niejasne, niektórzy badacze wywodzą je od hebr. ַמָּוֶן (*Amōn*) ‘artysta’, inni uważają, że pochodzi z języka egipskiego i zostało utworzone od greckiej wersji imienia egipskiego Boga, por. Ἀμων (*Amon*) ‘ożywiający powiew’³⁰.

²¹ М.В. Бірыла, *Беларуская антрапанімія*, 2. Прозвішчы, утвораныя ад апелятыўнай лексікі..., s. 40.

²² B. Tichoniuk, *Imiona i ich formy na pograniczu polsko-białoruskim od XVI w. do roku 1839*, Zielona Góra 2000.

²³ А.К. Усціновіч, *Слоўнік асабовых уласных імён*, Мінск 2011, s. 200; І.Я. Яшкін, *Слоўнік беларускіх імёнаў*, Мінск 2009, s. 65; М.В. Бірыла, *Беларуская антрапанімія. Уласныя імёны, імёны-мянушкі, імёны па бацьку, прозвішчы*, Мінск 1966, s. 169–170.

²⁴ І.І. Трійняк, *Словник українських імен*, Київ 2005, s. 400–401; M. Mordań, *Chrześcijańskie dziedzictwo imiennicze utrwalone w nazwiskach mieszkańców Bielska Podlaskiego, Hajnówki i Siemiatycz*, Białystok 2019, s. 184.

²⁵ *Nazwiska polskie. Rozkład występowania nazwisk w powiatach*, <http://nlp.actaforte.pl:8080/Ndistr> [dostęp: 12.03.2023].

²⁶ М.В. Бірыла, *Беларуская антрапанімія*. 3. Структура ўласных мужчынскіх імён, Мінск 1982, s. 121.

²⁷ І.Я. Яшкін, *Слоўнік беларускіх імёнаў*..., s. 65.

²⁸ Н.А. Петровский, *Словарь русских личных имён*, Москва 2000, s. 292; Усціновіч, *Слоўнік асабовых уласных імён*..., s. 200; Л.Г. Скрипник, Н.П. Дзятківська, *Власні імена людей*, Київ 2005, s. 108.

²⁹ Н.А. Петровский, *Словарь русских личных имен*..., s. 50.

³⁰ B. Tichoniuk, *Imiona i ich formy*..., s. 67; M. Sajewicz, *Nazwiska patronimiczne z formantem -uk w powiecie hajnowskim na Białostocczyźnie na tle ogólnopolskim*, Lublin 2013, s. 491.

Chomończuk, gw. *χaman'č'uk*, zob. **Chomaniuk**:

błędny zapis nazwiska jednego z członków rodziny *Chomaniuków*.

Danilczuk, gw. *dan'il'č'uk*:

nazwisko utworzono od nazwy własnej, odimienne – *Danilczuk* < *Danił-ko*³¹ < *Daniło*, por. podl. *Danyło* < cerk. *Даниул*³²; M.W. Biryła zwraca uwagę na szerokie możliwości tworzenia nazwisk od pełnych i skróconych form imienia cerk. *Даниул* funkcjonujących w języku białoruskim, por. np. formy *Данілька*, *Данільчык*, *Данілюк*, *Данілачка*, *Данько*, *Дашко*³³; cerk. *Даниул* jest imieniem pochodzenia hebrajskiego, hebr. *דַּנִּיֵּל* (*Danijjel*) ‘moim sędzią jest Bóg’³⁴; od formy *Daniło* powstały często notowane na Podlasiu nazwiska *Daniluk*, *Danilecki*, *Daniłowicz*³⁵.

Goreniuk³⁶, gw. *γaran'uk*:

nazwisko utworzono od nazwy własnej, odimienne – *Goreniuk* < *Horeniuk* < błrus. *Горень* < błrus. *Гарыслаў*³⁷, ukr. *Горислав*³⁸, por. polskie imię *Gorzysław* ‘ten, który gore lub płonie sławą’, od którego pochodzą notowane w Polsce nazwiska *Gorzen*, *Gorzeń*³⁹; Edward Breza wywodzi nazwisko *Grzenia* od imienia *Grzegorz*, które na polsko-białoruskim pograniczu języ-

³¹ B. Tichoniuk, *Imiona i ich formy...*

³² K. Rymut, *Nazwiska Polaków*, t. 1..., s. 125; *Nazwiska w Polsce...*; M. Malec, *Imiona chrześcijańskie w średniowiecznej Polsce*, Kraków 1994, s. 206.

³³ M.W. Бiрыла, *Беларуская антрапанiмiя*, 3..., s. 59–60.

³⁴ A.K. Усцiновiч, *Слоўнiк асабовых уласных iмён...*, s. 79; Лi.Г. Скрипник, Н.П. Дзяткi-вська, *Власнi iмена людeй...*, s. 55; I.I. Трiйняк, *Словник українських iмен...* s. 99–100.

³⁵ *Nazwiska polskie. Rozkład występowania nazwisk w powiatach...*

³⁶ Nazwisko *Goreniuk* < *Horeniuk* należy do tzw. nazwisk transformowanych, które powstały w rezultacie polszczenia, transliteracji i błędów popełnianych przez kancelistów, por. także nazwisko *Grygoruk* < *Hryhoruk*, zob. B. Tichoniuk, *Transformacja nazwisk wschodniosłowiańskich w Polsce na przykładzie struktur antroponimicznych z sufiksem -uk/-czuk*, [w:] *Ze studiów nad językami i literaturami wschodniosłowiańskimi*, red. B. Tichoniuk, W. Wilczyński, Zielona Góra 2004, s. 157–162.

³⁷ A.K. Усцiновiч, *Слоўнiк асабовых уласных iмён...*, s. 66.

³⁸ I.I. Трiйняк, *Словник українських iмен...*, s. 93.

³⁹ *Etymologia nazwisk...*; Nazwy *Gorzeń*, *Goreń*, *Gorень*, *Gorani* noszą również liczne miejscowości w Polsce, na Białorusi i Ukrainie, zob. *Wykaz urzędowych nazw miejscowości i ich części*, <https://www.gov.pl/web/mswia/wykaz-urzedowych-nazw-miejscowosci-i-ich-czesci> [dostęp: 20.03.2023].

kowym mogło się przekształcić w *Gorenia/Horenia*⁴⁰; nazwisko *Goreniuk/Горенюк* jest również wyprowadzane od podstaw *gor-/zop-*, występujących w takich nazwach osobowych, jak:

- *Гореня, Горен, Горень* < *горе* ‘bieda, nieszczęście’⁴¹; te n.os. mogły pełnić funkcję magiczną, ochronną, związaną „z wiarą w istnienie sił zła oraz w moc wypowiedanego słowa, które – jako imię – stawało się ochroną potomka daną mu na całe życie”⁴²;
- *Гореня, Горен, Горень* < *горевать, горюниться* ‘smucić się, cierpieć’⁴³;
- *Гореня* < *горити* ‘palić się’; ta n.os. określa człowieka, który ucierpiał w czasie pożaru⁴⁴;
- *Горен, Горно* ‘palenisko kowalskie’ < *горити* ‘palić się’⁴⁵;
- *Горня* < ар. *горня* ‘garnek do gotowania, najczęściej gliniany’⁴⁶;
- *Горень, Горны* ‘człowiek, który mieszka na pagórku, gorze’, ukr. *горяний* ‘górski’ przenośnie: ‘człowiek wyniosły’⁴⁷.

Grygoruk, gw. *ґрыґар'ук*:

nazwisko utworzono od nazwy własnej, odimienne – *Grygoruk* < podl. *Hryhoruk* < podl. *Hryhor* < błrus. *Грыгорыў*⁴⁸; uderza bogactwo wariantowych postaci imienia cerk. *Григорій*, które stały się podstawami derywacyjnymi nazwisk białoruskich i ukraińskich o funkcji patronimicznej⁴⁹;

⁴⁰ E. Breza, *Grzenia, Grzenkowicz*, <https://przodek.org/genealogia/nazwiska/grzenia-grzenkowicz> [dostęp: 23.03.2023].

⁴¹ *Etymologia nazwisk...*

⁴² I. Mytnik, *Imiona słowiańskie w antroponimii mieszczan i chłopów Wołynia w XVI w. Przyczynek do dydaktyki języka ukraińskiego jako obcego*, „Lingwistyka Stosowana” 2010, nr 2, s. 151.

⁴³ И.М. Ганжина, *Словарь современных русских фамилий...*, s. 134–135.

⁴⁴ В.И. Даль, *Гореть – смысл, толкование, значение слова. Толковый словарь живого великорусского языка*, <https://v-dal.ru/?f=%E3%EE%F0%E5%F2%FC&action=q> [dostęp: 28.01.2025].

⁴⁵ *Словарь української мови*, т. 1, ред. Б.Д. Грінченко (надруковано з видання 1909 року фотоспособом), Київ 1996, s. 311, 313.

⁴⁶ Tamże, s. 313.

⁴⁷ Jest również notowane nazwisko *Horyń*, od ukr. *гора* ‘góra’, zob. *Nazwiska w Polsce...*, por. także *Horyń* – nazwa rzeki na Białorusi i Ukrainie.

⁴⁸ K. Rymut, *Nazwiska Polaków...*, t. 1, s. 277; *Nazwiska w Polsce...*; M. Malec, *Imiona chrześcijańskie...*, s. 229; M. Mordań, *Chrześcijańskie dziedzictwo imiennicze...*, s. 138.

⁴⁹ А.К. Усціновіч, *Слоўнік асабовых уласных...*, s. 74–75; М.В. Бірыла, *Беларуская антрапанімія*, 3..., s. 107–109; Л.Г. Скрипник, Н.П. Дзятківська, *Власні імена людей...*, s. 53.

forma *Hryhor* była używana na badanym terenie równolegle z formami *Hryc*, *Hrycuk*, *Hrycz*, *Hryń*, *Hryś*, *Ryhor*⁵⁰; formy *Hryc*, *Hrycuk*, *Hrycz*, *Hryń* są na Białostocczyźnie notowane również w funkcji nazwisk, a formy *Hryś*, *Ryhor* stały się podstawą derywacyjną nazwisk *Hrysiewicz* > *Grysiewicz*, *Ryhorowicz*⁵¹; imię cerk. *Григоріу* jest pochodzenia greckiego, grec. Γρηγόριος (*Gregorios*), od γρηγόρος (*gregoros*) ‘gorliwy, czuwający’⁵².

Konik gw. *k'on'ik*:

nazwisko utworzono od wyrazu pospolitego, przezwiskowe – n.os. *Konik* < *konik* ‘młody koń, źrebak’⁵³, a także nazwy przedmiotów oraz gatunków zwierząt, owadów i roślin, np. *konik* ‘dachówka półkolista do krycia kalenic’, ‘rodzaj imadła używanego przez rymarzy i gonciarzy’, ‘druciany haczyk stanowiący część zapinki’, *konik* (*konik polski*) ‘polska rasa konia’, *konik polny* ‘potoczna nazwa owada z rzędu prostoskrzydłych’, *konik morski* (*ptawikonik*) ‘ryba morska z rodziny igliczniowatych’⁵⁴; badane nazwisko może również pochodzić od nazwy własnej, por. *Konik* < n.os. *Koń* < ap. *koń* ‘gatunek udomowionego ssaka nieparzystokopytnego z rodziny koniowatych’, metaforycznie ‘dragal, człowiek leniwy’⁵⁵.

Kuczko, gw. *k'učko*:

nazwisko utworzono od nazwy własnej, odimienne – *Kuczko* < *Kucz*⁵⁶; nazwisko *Kuczko* jest notowane w Polsce głównie w woj. podlaskim⁵⁷; sporo osób noszących to nazwisko mieszka również w okolicach Słupska; są to

⁵⁰ B. Tichoniuk, *Imiona i ich formy...*

⁵¹ *Nazwiska polskie. Rozkład występowania nazwisk w powiatach...*

⁵² A. Naruszewicz-Duchlińska, *Geneza nazwisk...*; A.K. Усціновіч, *Слоўнік асабовых уласных імён...*, s. 74–75; I.I. Трійняк, *Словник українських імен...*, s. 93–97.

⁵³ M.B. Бірыла, *Беларуская антрапанімія*, 2. Прозвішчы, утвораныя ад апелятыўнай лексікі..., s. 212.

⁵⁴ *Nazwiska w Polsce...*

⁵⁵ Tamże.

⁵⁶ Z. Abramowicz, L. Citko, L. Dacewicz, *Słownik historycznych nazw osobowych i elementów identyfikacyjnych Białostocczyzny (XV–XVII wiek)*, t. 1, Białystok 1997, s. 189; M. Sajewicz, *Najpopularniejsze nazwiska mieszkańców powiatu hajnowskiego na początku XXI wieku*, [w:] *Umysł otwarty. Historia – kultura – społeczeństwo*, red. M. Kleindienst-Mocarz, A. Saweń, Lublin 2022, s. 241–257.

⁵⁷ *Nazwiska polskie. Rozkład występowania nazwisk w powiatach...*

zapewne potomkowie repatriantów przybyłych tu po II wojnie światowej zza Bugu, są więc podstawy, by sądzić, że nazwisko *Kuczko* powstało na bazie form imiennych właściwych językowi białoruskiemu i ukraińskiemu; mogło być utworzone od takich imion białoruskich i ukraińskich, jak *Кандрат/Кіндрат* (potoczne formy *Кундрат*, *Курнат*, *Кунат*), imię pochodzenia łacińskiego⁵⁸, *Акуццiй/Акустiй*⁵⁹, imię pochodzenia greckiego, *Акуццiй/Акуццiй*⁶⁰, imię pochodzenia greckiego, *Акуццiён/Акутiон*⁶¹, imię pochodzenia łacińskiego, *Кутонiй/Кутонiй*⁶², imię pochodzenia greckiego, *Купрыян/Купрiян*⁶³, imię pochodzenia greckiego, *Мiкалаi/Мiколаi*⁶⁴ (potoczne formy błrus. *Мiкула*, *Мiкуцъ*), imię pochodzenia greckiego; forma osobowa *Kucz* była notowana wielokrotnie w połowie XVI w. Kleszczelach na Podlasiu, por. np. *Kucz Hryniewicz*, *Kucz Kremczowicz*, *Kucz Waskowicz*, *Kucz Maciuchowicz*, *Kucz Monczewicz*, *Iwan Kuczko*, *Sac Kuczkowicz*⁶⁵; polscy badacze nazwiska z rdzeniem *Kucz-*, np. *Kuczko*, *Kuczek*, często wywodzą od imienia pol. *Konrad*, por. formy *Kunrad*, *Kunard*⁶⁶, imię pochodzenia germańskiego; W.P. Lemtiugowa i I.O. Gaponienko nazwisko *Kuczko* wyprowadzają od dawnego czasownika ukr. *кучити* ‘dokuczać rozmowami, gderać’, por. *Куча* ‘człowiek dokuczliwy’; badacze nie wykluczają również pochodzenia badanego nazwiska od ap.

⁵⁸ *Nazwiska w Polsce...*; А.К. Усціновіч, *Слоўнік асабовых уласных імён...*, s. 107; А.В. Суперанская, *Современный словарь личных имён. Сравнение. Происхождение. Написание*, Москва 2005, s. 135; Н.А. Петровский, *Словарь русских личных имён...*, s. 167.

⁵⁹ Н.А. Петровский, *Словарь русских личных имён...*, s. 45; А.В. Суперанская, *Современный словарь личных имён...*, s. 27; M. Sajewicz, *Imiennictwo męskie miasta Kleszczele i okolic na Podlasiu w połowie XVI stulecia*, „Studia Białorutenistyczne” 2014, nr 8, s. 199.

⁶⁰ Tamże.

⁶¹ Н.А. Петровский, *Словарь русских личных имён...*, s. 45.

⁶² Tamże, s. 171.

⁶³ А.К. Усціновіч, *Слоўнік асабовых уласных імён...*, s. 119; Л.Г. Скрипник, Н.П. Дзятківська, *Власні імена людей...*, s. 70.

⁶⁴ А.К. Усціновіч, *Слоўнік асабовых уласных імён...*, s. 142.

⁶⁵ M. Roszczenko, *Kleszczele*, Bielsk Podlaski–Kleszczele 2002, s. 323–360.

⁶⁶ Z. Kowalik-Kaleta, L. Dacewicz, B. Raszevska-Zurek, *Słownik najstarszych nazwisk polskich – pochodzenie językowe nazwisk omówionych w Historii nazwisk polskich*, Warszawa 2007, s. 8; L. Citko, *Nazewnictwo osobowe północnego Podlasia w XVI w.*, Białystok 2001, s. 43.

kucza ‘chałupa, marne pomieszczenie’ lub ‘sterta, zbiór leżących na sobie przedmiotów’, por. podl. *kuczki* ‘kopki koniczyzny, konopi, lnu, obornika’⁶⁷.

Lewczuk, gw. *l’auč’uk*:

nazwisko utworzono od nazwy własnej, odimienne – *Lewczuk* < *Lewko* < *Lew*⁶⁸; imię *Lew* to słowiański odpowiednik grec. Λέων (*Leōn*) ‘lew’⁶⁹, cerk. Лев, por. imiona pokrewne błrs. Леанид, ukr. Леонид, ros. Леонид, z grec. Λεωνίδα (Leonidas) ‘potomek lwa’ oraz bał. Лявоніцкі, ukr. Леонтиць, ros. Леонтич, z grec. Λεόντιος (*Leontios*), od λέων (*leon*) ‘lew’⁷⁰, podl. *Lewontij*⁷¹; badane nazwisko może być ponadto wyprowadzane od cerk. Левкиць, grec. λευκος (*leukos*) ‘jasny’⁷²; nazwisko *Lewczuk* może również nawiązywać do notowanego w białoruskich gwarach nadnarwiańskich przezwiska *Lewko* < *lewy* ‘mańkut’⁷³.

Matfiejuk, gw. *matv’ij’uk*:

nazwisko utworzono od nazwy własnej, odimienne – *Matfiejuk* < cerk. *Mamfeŭ*, por. podl. *Matwiej*; imię pochodzenia hebrajskiego, hebr. מַתְתִּיָּהוּ *Matatjahu*, oznaczające ‘dar Jahwe’, por. grec. *Matthias*, pol. *Maciej*⁷⁴; znaczenie większą popularnością odznacza się w Polsce nazwisko *Matwiejuk*, wywodzące się od imienia *Matwiej*, będącego wariantem im. cerk. *Mamfeŭ*⁷⁵.

Moroz, gw. *mar’os*:

nazwisko utworzono od wyrazu pospolitego, przezwiskowe – *Moroz* < przezw. *Moroz* < błrus. *maroz* ‘mróz’, ukr. *moroz*⁷⁶; nazwisko *Moroz* na-

⁶⁷ *Nazwiska w Polsce...*; М.В. Бірыла, *Беларуская антрапанімія*, 2. *Прозвішчы, утвораныя ад апелятыўнай лексікі...*, s. 237; В.П. Лемтюгова, И.О. Гапоненко, *Корни наших фамилий*, Минск 2018, s. 330.

⁶⁸ K. Rymut, *Nazwiska Polaków...*, t. 2, s. 17; *Nazwiska w Polsce...*; А.К. Усціновіч, *Слоўнік асабовых уласных імён...*, s. 235; А.К. Усціновіч, *Слоўнік асабовых уласных імён...*, s. 123.

⁶⁹ І.І. Трійняк, *Словник українських імен...*, s. 190–191.

⁷⁰ Н.А. Петровский, *Словарь русских личных имён...*, с.174, 175, 176; А.К. Усціновіч, *Слоўнік асабовых уласных імён...*, s. 122, 129.

⁷¹ B. Tichoniuk, *Imiona i ich formy...*

⁷² *Nazwiska w Polsce...*

⁷³ A. Naruszewicz-Duchlińska, *Geneza nazwisk...*

⁷⁴ Tamże; І.І. Трійняк, *Словник українських імен...*, s. 220–222.

⁷⁵ K. Rymut, *Nazwiska Polaków...*, t. 2, s. 51.

⁷⁶ *Nazwiska w Polsce...*; М.В. Бірыла, *Беларуская антрапанімія*, 2. *Прозвішчы, утвораныя ад апелятыўнай лексікі...*, s. 276.

leży do popularnych szczególnie we wschodniej części Polski oraz na tzw. ziemiach odzyskanych, a także na Białorusi i Ukrainie⁷⁷; badane nazwisko mogło być utworzone od starego imienia słowiańskiego *Мороз*, notowanego na Rusi jeszcze w XVIII w.; imię to było w przeszłości często nadawane dzieciom urodzonym w zimie, gdy panował duży mróz⁷⁸; mogły je otrzymywać również osoby, które mieszkaly w miejscu, gdzie były duże mrozy.

Ochrymiuk, gw. *axrym'uk*:

nazwisko utworzono od nazwy własnej, odimienne – *Ochrymiuk* < podl. *Ochrym*⁷⁹ < cerk. *Ефрем*⁸⁰, por. także imiona podl. *Achrym*, *Chrym*, *Ochrim*, *Ochryć*, *Ochrecz*, *Ochrycz*, *Chrom*⁸¹; imię pochodzenia hebrajskiego, hebr. *אֶפְרַיִם* (*Ephrayim*), ap. *phareh* ‘płodny, urodzajny’, łac. *Ephraim*⁸².

Suchodoła, gw. *suxad'ola*:

nazwisko utworzono od nazwy własnej, odmiejscowe – *Suchodoła* < *Suchodół*, *Suchodoły*, *Suche Doły*⁸³; por. *Suchodół*, wieś, dziś część Krosna, pow. krośnieński; pow. płocki, gm. Brudzeń Duży; pow. sochaczewski, gm. *Ilów*; pow. węgrowski, gm. Grębków; pow. piaseczyński, gm. Tarczyn; *Suchodół Szlachecki*, pow. sokołowski, gm. Sabnie; *Suchodół Włościański*, pow. sokołowski, gm. Sabnie; *Suchodoły*, pow. hajnowski, gm. Narewka (nazwa nieoficjalna, urzędowa *Suszczy Borek*); pow. suwalski, gm. Jeleniewo; pow. krasnostawski, gm. Fajslawice; pow. kraśnicki, gm. Gościeradów; pow. kutnowski, gm. Krośniewice; obw. grodzieński, rej. oszmiański (Białoruś); *Suche Doły*, pow. kętrzyński, gm. Kętrzyn; pow. kutnowski, gm. Krośnie-

⁷⁷ *Nazwiska polskie. Rozkład występowania nazwisk w powiatach...*

⁷⁸ И.М. Ганжина, *Словарь современных русских фамилий*, Москва 2001, s. 320.

⁷⁹ B. Tichoniuk, *Imiona i ich formy...*

⁸⁰ *Nazwiska w Polsce...*; M. Mordań, *Chrześcijańskie dziedzictwo imiennicze...*, s. 140.

⁸¹ B. Tichoniuk, *Imiona i ich formy...*; M. Рощенко, *Як називались наші предки*, ч. 1, *Імена*, „Над Бугом Нарвою” 1993, № 3–4, s. 35–37; М.В. Бірыла, *Беларуская антрапанімія*, *Уласныя імёны, імёны-мянушкі, імёны па бацьку, прозвішчы...*, s. 74–75.

⁸² M. Malec, *Imiona chrześcijańskie w średniowiecznej Polsce...*; J. Bubak, *Księga naszych imion*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1993; І.І. Трійняк, *Словник українських імен...*, s. 277–278; Л.Г. Скрипник, Н.П. Дзятківська, *Власні імена людей...*, s. 88; А.К. Усціновіч, *Слоўнік асабовых уласных імён...*, s. 235.

⁸³ *Nazwiska w Polsce...*; М.В. Бірыла, *Беларуская антрапанімія*, 2. *Прозвішчы, утвораныя ад апелятыўнай лексікі...*, s. 400.

wice⁸⁴; rzadziej nazwisko *Suchodoła* jest traktowane jako odprzezwickowe, utworzone od apelatywu *suchodół* ‘dolina pozbawiona wody’⁸⁵; notowane w Lewkowie Nowym nazwisko *Suchodoła* było nieraz zapisywane w dokumentach naprzemiennie z nazwiskiem *Suchodół*⁸⁶.

Teleszewski (-a), gw. *tel’eš’eusk’i*:

nazwisko utworzono od nazwy własnej, odmiejscowe – *Teleszewski* < *Telesze*, *Teleszewicze*, *Telesznica Sanna* (*Teleśnica Sanna*), *Telesznica Owczarowa* (*Teleśnica Owczarowa*), *Teleszówka*, *Telechany*, *Cielesze*, *Cielechy*, *Cieleszyn*, *Cielechowizna*, por. *Telesze* (błrus. *Целяшы*), obw. homelski, rej. homelski (Białoruś); *Teleszewicze* (błrus. *Целяшэвічы*), obw. miński, rej. dzierżyński (Białoruś); *Telesznica Sanna*, pow. bieszczadzki, gm. Ustrzyki Dolne; *Telesznica Owczarowa*, pow. bieszczadzki, gm. Ustrzyki Dolne; *Teleszówka* (błrus. *Целяшоўка*), rej. gorecki, obw. Mohylewski (Białoruś); *Telechany* (błrus. *Целяханы*), obw. brzeski, rej. iwacewicki (Białoruś); *Cielesze* (błrus. *Целяшы*; ros. *Телешы*); obwód witebski, rej. głębocki (Białoruś); *Cielechy* (błrus. *Целяхі*), obw. miński, rej. stołpecki (Białoruś); *Cieleszyn*, pow. świecki, gm. Pruszcz; *Cielechowizna*, pow. miński, gm. Mińsk Mazowiecki⁸⁷; przytoczone nazwy miejscowości powstały od ap. *tela* ‘ciele’; nie można również wykluczyć pochodzenia nazwiska *Teleszewski* od przezwisk używanych w Polsce oraz na terenie Białorusi i Ukrainy, np. *Cielech*, *Telech* ‘człowiek opasły, ocieślał’, ‘niezguła’⁸⁸; badacze wyprowadzają również nazwisko *Teleszewski* od przezwiska *Целеш* używanego na określenie człowieka niskiego wzrostu o krępej budowie ciała, por. gwarowy ap. błrus. *целеш* ‘okrągłak, krótką okrągłą kłoda drewniana’⁸⁹.

⁸⁴ *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. 11, Warszawa 1890, s. 535–537; *Wykaz urzędowych nazw miejscowości...*

⁸⁵ *Nazwiska w Polsce...*

⁸⁶ *Genealogiczna kartoteka...*

⁸⁷ *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego...*, t. 12, s. 283–284; *Wykaz urzędowych nazw miejscowości...*

⁸⁸ И.М. Ганжина, *Словарь современных русских фамилий...*, s. 469–470; T. Kolber, *Nazwiska od nazw zwierząt w dziewiętnastowiecznych księgach parafialnych dekanatu wadowickiego*, „Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis 62. *Studia Linguistica*” 2008, nr 4, s. 156–178.

⁸⁹ В.П. Лемтюгова, И.О. Гапоненко, *Корни наших фамилий...*, s. 539; М.В. Бірыла, *Беларуская антрапанімія*, 2. *Прозвішчы, утвораныя ад апелятыўнай лексікі...*, s. 437.

Zakrzewski (-a), gw. *zakš'eusk'i*:

nazwisko utworzono od nazwy własnej, odmiejscowe – *Zakrzewski* < np. *Zakrzewo*, *Zakrzew*, *Zakrzów*, *Zakrzewiec*⁹⁰, por. *Zakrzewo*, pow. bielski, gm. Wyszki; pow. grajewski, gm. Radziłów; pow. makowski, gm. Karniewo; pow. płocki, gm. Bielsk; pow. aleksandrowski, gm. Zakrzewo; pow. kolski, gm. Babiak; pow. złotowski, gm. Zakrzewo; pow. poznański, gm. Dopiewo; pow. wolsztyński, gm. Siedlec; pow. gnieźnieński, gm. Kłęcko; *Nowe Zakrzewo*, pow. zambrowski, gm. Zambrów; *Zakrzew*, pow. radomski, gm. Zakrzew; pow. łowicki, gm. Bielawy; pow. włocławski, gm. Baruchowo; *Zakrzów*, pow. tarnowski, gm. Wojnicz; pow. kielecki, gm. Pińczów; *Zakrzewiec*, pow. włocławski, gm. Kowal⁹¹.

Żukowski (-a), gw. *żuk'óusk'i*:

nazwisko utworzono od nazwy własnej, odmiejscowe – *Żukowski* < *Żukowo*, *Żuków*, *Żuk Stary*, *Żuk Nowy*, *Żuki*⁹², por. *Żukowo*, pow. płoński, gm. *Naruszewo*; pow. poznański, gm. Oborniki; pow. kartuski, gm. *Żukowo*; *Żuków*, pow. siedlecki, gm. Mokobody; pow. sochaczewski, gm. Sochaczew; pow. grodziski, gm. Grodzisk Mazowiecki; pow. radomski, gm. Wieniawa; pow. buski, gm. Solec-Zdrój; pow. włodawski, gm. Włodawa; pow. zamojski, gm. Miączyn; pow. lubaczowski, gm. Cieszanów; pow. sandomierski, gm. Samborzec; obw. lwowski, rej. złoczowski (Ukraina); obw. tarnopolski, rej. brzeżański (Ukraina); *Żuk Stary*, pow. niżański, gm. Harasiuki; *Żuk Nowy*, pow. niżański, gm. Harasiuki; *Żuki*, pow. hajnowski, gm. Kleszczele; pow. białostocki, gm. Zabłudów; pow. białostocki, gm. Tykocin; pow. sokólski, gm. Sokółka; pow. bialski, gm. Terespol; pow. bialski, gm. Tucznia; pow. turecki, gm. Turek⁹³; rzadziej badacze nazwisko *Żukowski* wyprowadzają od n.os. *Zuk* (błrus., ukr. *Жук*) < *żuk* ‘owad, przedstawiciel rodziny żukowatych’⁹⁴, ‘koń lub wół

⁹⁰ *Nazwiska w Polsce...*

⁹¹ *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego...*, t. 14, s. 315–325; *Wykaz urzędowych nazw miejscowości...*

⁹² *Nazwiska w Polsce...*

⁹³ *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego...*, t. 14, s. 839–850; *Wykaz urzędowych nazw miejscowości...*

⁹⁴ М.В. Бірыла, *Беларуская антрапанімія*, 2. Прозвішчы, утвораныя ад апелятыўнай лекікі..., s. 148.

maści czarnej⁹⁵, por. podl. *Żuk* ‘nazwa czarnego konia’, *Żuczka* ‘nazwa czarnej krowy’; do często notowanych na Rusi jeszcze w XVI i XVII w. należało imię niechrześcijańskie *Żuk*, które następnie przekształciło się w przezwisko⁹⁶; na Podlasiu przezwisko *Żuk* jest często używane w funkcji przezwiska i określa człowieka o czarnych włosach i ciemnej karnacji; nazwisko *Żuk* jest najczęściej notowane w Polsce w woj. lubelskim, podlaskim oraz na północy i zachodzie kraju, gdzie osiedlali się repatrianci z Białorusi i Ukrainy⁹⁷.

Uwagi końcowe

Pograniczny charakter ziem leżących między górną Narwią a jej lewym dopływem Narewką przejawia się nie tylko w ich historii i kulturze, lecz także w nazewnictwie osobowym. System nazewniczy na tym obszarze charakteryzuje się obecnością cech fonetycznych, strukturalnych i leksykalnych sąsiadujących ze sobą języków: białoruskiego, ukraińskiego i polskiego. Dotychczasowe badania dowodzą, że między górną Narwią a Narewką wyraźnie dominują nazwiska zawierające cechy właściwe językowi białoruskiemu i ukraińskiemu, natomiast nazwiska z cechami polskimi są mniej liczne, aczkolwiek ich liczebność w ostatnim okresie wzrasta⁹⁸.

Na badanym terenie występują właściwe dla Słowian wschodnich nazwiska patronimiczne, najczęściej z sufiksami *-uk*, *-czuk*, *-ewicz*, *-owicz*, nawiązujące z reguły do imion pochodzenia greckiego. Równolegle są również notowane bardziej charakterystyczne dla polszczyzny nazwiska odmiejscowe z sufiksem *-ski/-cki* oraz nazwiska odapelatywne⁹⁹.

Analiza nieużywanych już obecnie w Lewkowie Nowym nazwisk patronimicznych pierwszych mieszkańców tej wsi pozwala na stwierdzenie,

⁹⁵ B. Mossakowska, *Nazwiska mieszkańców Komornictwa Olsztyńskiego*, Gdańsk 1993, s. 113.

⁹⁶ И.М. Ганжина, *Словарь современных русских фамилий*, s. 199–200.

⁹⁷ *Nazwiska polskie. Rozkład występowania nazwisk w powiatach...*

⁹⁸ L. Dacewicz, *Imiona w strukturze nazwisk dawnych mieszkańców polsko-litewsko-wschodniostłowińskiego pogranicza jako fakt kulturowy*, [w:] *Pogranicza, Kresy, Wschód a idee Europy*, red. J. Ławski, Białystok 2013, s. 267–280; M. Sajewicz, *Nazwiska patronimiczne z formantem -uk...*, s. 651.

⁹⁹ M. Sajewicz, *Nazwiska patronimiczne z formantem -uk...*, s. 651.

że u podstaw większości z nich legły imiona charakterystyczne dla języka białoruskiego i ukraińskiego, por. np. *Chomaniuk* < *Choman* < *Choma*, por. cerk. *Фома*, *Danilczuk* < *Daniłko* < *Daniło*, por. cerk. *Даниил*, *Grygoruk* < *Hryhoruk* < *Hryhor*, por. cerk. *Григорій*, *Lewczuk* < *Lewko* < *Lew*, por. cerk. *Лев*. Do tej grupy można zaliczyć również nazwisko *Goreniuk*, por. *Goreniuk* < *Horeniuk* < *Horen* < *Horestaw*, aczkolwiek niektórzy badacze zaliczają je do odapelatywnych.

Trudności nastrocza wiarygodne ustalenie etymologii nazwiska *Kuczko*. Nazwisko to jest najbardziej popularne w Polsce w woj. podlaskim, co może świadczyć o jego białoruskiej lub ukraińskiej proveniencji. Mogło powstać na bazie form imiennych właściwych językowi białoruskiemu i ukraińskiemu, por. *Кандрат*/*Kindrat* (potoczne formy *Кундрат*, *Курнат*, *Кунат*), *Акусціў*/*Акустій*, *Акуцый*/*Акуцый* *Акуціён*/*Акуціон*, *Кутоній*/*Кутоний*, *Купрыян*/*Купріян*, *Мікалаў*/*Миколаў* (potoczne formy biał. *Мікула*, *Мікуць*). Należy zauważyć, że forma osobowa *Kucz* była używana na Podlasiu w połowie XVI wieku. W Kleszczelach notowano np. antroponimy *Kucz Hryniewicz*, *Kucz Waskowicz*, *Iwan Kuczko*. Badacze nazwiska z rdzeniem *Kucz-*, np. *Kuczko*, *Kuczek*, często wywodzą od imienia pol. *Konrad*, por. warianty tego imienia *Kunrad*, *Kunard*. Czasem nazwisko *Kuczko* jest łączone również z dawnym czasownikiem ukr. *кучити* ‘dokuczać, gderać’, por. *Куча* ‘człowiek dokuczliwy’. Badacze nie wykluczają także pochodzenia badanego nazwiska od ap. *kucza*, który jest używany w znaczeniach ‘chałupa, marne pomieszczenie’, por. podl. *kucza* ‘zagroda dla owiec’, lub ‘zbiór leżących na sobie przedmiotów’, por. podl. *kuczki* ‘kopki koniczyny, konopi, lnu, obornika’.

Mniej liczne wśród badanych antroponimów były nazwiska utworzone przy pomocy przyrostków *-ski/-cki* od miejsca zamieszkania, pochodzenia lub przebywania danej osoby, por. *Baczyński*, *Teleszewski*, *Zakrzewski*, *Żukowski*. Podstawy motywacyjne tych nazwisk mogą stanowić nazwy miejscowe pochodzące od leksemów białoruskich bądź ukraińskich, por. *Teleszewski*, lub polskich, por. *Zakrzewski*.

Nazwisko *Żukowski* największą popularnością cieszy się w Polsce w woj. podlaskim, jest natomiast rzadko używane w województwach centralnych. Na wschodzie kraju nazwisko *Żukowski* było tworzone zarówno od topnimów, por. np. *Żuki*, *Żukowo*, jak i przezwisk, por. *Żuk* ‘człowiek o smagłej cerze’ lub ‘człowiek o czarnych włosach’.

Wiele trudności nastęrcza również ustalenie pochodzenia nazwisk *Baczyński* i *Teleszewski*, które są często wyprowadzane zarówno od nazw miejscowych, jak i apelatywnych.

Przeważa pogląd, że nazwisko *Baczyński* pochodzi od nazwy miejscowej, por. *Baczyński* < *Baczyn*, *Baczyna*. Nazwisko to jest częściej używane w Polsce województwach centralnych niż wschodnich. Do chwili obecnej nazwisko *Baczyński* jest notowane m.in. w Ochrymach, położonych w pobliżu Lewkova Nowego. W dokumentach z 2. połowy XIX i początku XX w. niektórzy mieszkańcy Ochrym figurują pod nazwiskiem *Baczyński* lub *Boczyński*. M.W. Biryła sugeruje, że badane nazwisko mogło być utworzone od ap. бок 'bok' zdrob. бачок, por. biał. баканы 'z otłuszczonymi bokami tułowia'. Nie jest wykluczone, że nazwisko *Baczyński* może również pochodzić od *baczyć* 'patrzeć, obserwować', por. biał. бачыць, ukr. бачу́му 'widzieć' lub od *bakać* 'łajać, krzyczeć'.

Podobne wątpliwości nasuwają się przy interpretacji nazwiska *Teleszewski*. Jest często zaliczane do nazwisk odtoponimicznych, por. np. *Teleszewski* < *Telesze*. Nie można również wykluczyć pochodzenia tego nazwiska od przerwisk używanych w Polsce oraz na terenie Białorusi i Ukrainy, np. *Cielech*, *Telech* 'człowiek opasły, ociężały', 'niezgula'. Badacze wyprowadzają również nazwisko *Teleszewski* od przezwiska Целеу 'człowiek niskiego wzrostu, krep', por. gwarowy ap. biał. целеу 'krótka okrągła kłoda drewniana'.

Nie używane już obecnie nazwiska pierwszych mieszkańców badanej wsi pochodziły również od wyrazów pospolitych. Nazwiska *Bondaruk*, *Moroz* powstały na bazie leksemów właściwych językowi białoruskiemu lub ukraińskiemu. Zapewne wschodnią proveniencję ma również nazwisko *Sucho-dół*, zwłaszcza że jest ono notowane w Polsce prawie wyłącznie w powiecie hajnowskim. Nazwisko *Konik* występuje równomiernie na obszarze całej Polski. W poszczególnych częściach kraju mogło powstać od leksemu *koń*, używanego w różnych znaczeniach.

Analiza nieużywanych już obecnie w Lewkowie Nowym nazwisk pierwszych mieszkańców tej miejscowości potwierdza dotychczasowe obserwacje badaczy, że między górną Narwią a Narewką wyraźnie dominują nazwiska zawierające cechy właściwe językowi białoruskiemu i ukraińskiemu, natomiast nazwiska z cechami charakterystycznymi dla języka polskiego są znacznie rzadsze, aczkolwiek ich liczebność w ostatnim okresie wzrasta w wyniku osiedlania się na badanym terenie osób pochodzących z innych regionów Polski.

SKRÓTY

ap. – apelatyw	pol. – polski
blrus. – białoruski	por. – porównaj
cerk. – cerkiewny	pow. – powiat
cz. – część	r. – rok
fon. – fonetyczny	red. – redaktor
gm. – gmina	rej. – rejon
grec. – grecki	ros. – rosyjski
gw. – gwarowy	słow. – słowiański
lit. – litewski	t. – tom
łac. – łaciński	tw. – tak zwane
m.in. – między innymi	ukr. – ukraiński
n.os. – nazwa osobowa	zdrob. – zdrobnienie
np. – na przykład	zob. – zobacz
obw. – obwód	ред. – редактор
podl. – podlaski	т. – том

LITERATURA

- Abramowicz Zofia, Citko Lilia, Dacewicz Leonarda, *Słownik historycznych nazw osobowych i elementów identyfikacyjnych Białostoczczyzny (XV–XVII wiek)*, t. 1–2, Białystok 1997–1998.
- Âškîn Ivan, *Sloŭnik belaruskich imėnaŭ*, 2009 [Іван Яшкін, *Слоўнік беларускіх імėнаў*, 2009].
- Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny*, t. 1, red. Stanisław Glinka, Antonina Obrębska-Jabłońska, Janusz Siatkowski, Wrocław 1980.
- Biryła Mikalaj, *Belaruskaâ antrapanimîâ, Ułasnyâ imėny, imėny-mânnyškî, imėny pa bac’ku, prozviščy*, Minsk 1966 [Бірыла Мікалай, *Беларуская антрапанімія. Уласныя імėны, імėны-мянушкі, імėны па бацьку, прозвішчы*, Мінск 1966].
- Biryła Mikalaj, *Belaruskaâ antrapanimîâ. 2. Prozviščy, utvoranyâ ad apelatyŭnaj leksikî*, Minsk 1982 [Бірыла Мікалай, *Беларуская антрапанімія. 2. Прозвішчы, утвораныя ад апелятыўнай лексікі*, Мінск 1989].
- Biryła Mikalaj, *Belaruskaâ antrapanimîâ. 3. Struktura ŭłasnyh mužčynskîh imėn*, Minsk 1982 [Бірыла Мікалай, *Беларуская антрапанімія. 3. Структура ўласных мужчынскіх імėн*, Мінск 1982].
- Breza Edward, *Grzenia, Grzenkowicz*, <https://przodek.org/genealogia/nazwiska/grzenia-grzenkowicz> [dostęp: 23.03.2023].

- Bubak Józef, *Księga naszych imion*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1993.
- Citko Lilia, *Nazewnictwo osobowe północnego Podlasia w XVI w.*, Białystok 2001.
- Dacewicz Leonarda, *Imiona w strukturze nazwisk dawnych mieszkańców polsko-litewsko-wschodniosłowiańskiego pogranicza jako fakt kulturowy*, [w:] *Pogranicza, Kresy, Wschód a idee Europy*, red. Jarosław Ławski, Białystok 2013, s. 267–280.
- Daľ Vladimír, *Goreť – smysl, toľkovanie, značenie slova. Tolkovij slovar' živojgo velikorusskogo ŗzyka* [Даль Владимир, Гореть – смысл, толкование, значение слова. Толковый словарь живого великорусского языка, <https://v-dal.ru/?f=%E3%EE%F0%E5%F2%FC&action=q> [dostęp: 28.01.2025].
- Dobroński Adam Czesław, *Niespełnione miasto*, https://www.umb.edu.pl/photo/pliki/medyk/miasta_naszego_regionu/mrn-marzec2011.pdf [dostęp: 12.03.2023].
- Etymologia nazwisk*, <https://web.archive.org/web/20170926163014/http://stankiewiczze.com/index.php?kat=44> [dostęp: 17.04.2023].
- Ganżina Irina, *Slovar' sovremennyh russkih familij*, Moskwa 2001 [Ганжина Ирина, *Словарь современных русских фамилий*, Москва 2001].
- Genealogiczna kartoteka – baza urodzeń, małżeństw i zgonów*, <https://geneteka.genealodzy.pl> [dostęp: 22.04.2023].
- Karp Sławomir, *Józef Karp (ok. 1567–1637), marszałek wołkowyski – rys biograficzny*, „Studia Podlaskie” 2016, nr 24, s. 7–40.
- Kolber Teresa, *Nazwiska od nazw zwierząt w dziewiętnastowiecznych księgach parafialnych dekanatu wadowickiego*, „Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis 62. Studia Linguistica” 2008, nr 4, s. 156–178.
- Kondratiuk Michał, *O metodologii badań onomastycznych na pograniczu polsko-wschodniosłowiańskim i słowiańsko-bałtyckim*, [w:] *Badania dialektów i onomastyki na pograniczu polsko-wschodniosłowiańskim*, red. Michał Kondratiuk, Białystok 1995, s. 195–203.
- Kondratiuk Michał, *Problematyka badań onomastycznych w regionie białostockim*, „Białostocczyzna” 1986, nr 2, s. 7–12.
- Kowalik-Kaleta Zofia, Dacewicz Leonarda, Raszevska-Zurek Beata, *Słownik najstarszych nazwisk polskich – pochodzenie językowe nazwisk otówionych w Historii nazwisk polskich*, Warszawa 2007.
- Lemtűgova V.P., Gaponenko I.O., *Korni naših familij*, Minsk 2018 [Лемтűгова В.П., Гапоненко И.О., *Корни наших фамилий*, Минск 2018].
- Malec Maria, *Imiona chrześcijańskie w średniowiecznej Polsce*, Kraków 1994.
- Maroszek Józef, *Czy istniał „Monaster Przemienienia Pańskiego w Puszczy Narewskiej”?*, „Białostocczyzna” 1991, nr 2/22, s. 33–36.
- Michaluk Dorota, *Dobra i miasteczko Narewka na tle dziejów regionu (do końca XIX wieku)*, Białystok–Narewka 1997.

- Mironowicz Antoni, *Monaster Wniebowstąpienia Pańskiego w Puszczy Błudowskiej*, Supraśl 2008.
- Mordań Michał, *Chrześcijańskie dziedzictwo imiennicze utrwalone w nazwiskach mieszkańców Bielska Podlaskiego, Hajnówki i Siemiatycz*, Białystok 2019.
- Mossakowska Barbara, *Nazwiska mieszkańców Komornictwa Olsztyńskiego*, Gdańsk 1993.
- Mytnik Irena, *Imiona słowiańskie w antroponimii mieszczan i chłopów Wołynia w XVI w. Przyczynek do dydaktyki języka ukraińskiego jako obcego*, „Lingwistyka Stosowana” 2010, nr 2, s. 151–159.
- Naruszewicz-Duchlińska Alina, *Geneza nazwisk*, <http://www.genezanazwisk.pl/> [dostęp: 12.03.2023].
- Nazwiska polskie. Rozkład występowania nazwisk w powiatach*, <http://nlp.actaforte.pl:8080//Ndistr> [dostęp: 12.03.2023].
- Nazwiska w Polsce*, oprac. Barbara Czopek-Kopciuch, Halszka Górny, Małgorzata Magda-Czekaj, Elena Palinciuc-Dudek, Katarzyna Skowronek, Elżbieta Supranowicz, <https://nazwiska.ijp.pan.pl> [dostęp: 12.03.2023].
- Petrovskij Nikandr, *Slovar' russkih ličnyh iměn*, Moskva 2000 [Петровский Никандр, *Словарь русских личных имён*, Москва 2000].
- Rošenko Mikola, *Ák nazivalis' naši predki*, č. 1, *Īmena*, „Nad Bugom i Narvoŭ” 1993, № 3–4, s. 35–37 [Рощенко Микола, *Як називались наші предки*, ч. 1, *Імена*, „Над Бугом і Нарвою” 1993, № 3–4, s. 3–37].
- Roszczenko Mikołaj, *Kleszczele*, Bielsk Podlaski, Kleszczele 2002.
- Rymut Kazimierz, *Nazwiska Polaków. Słownik historyczno-etymologiczny*, t. 1–2. Kraków 1999–2001.
- Sajewicz Michał, *Imiennictwo męskie miasta Kleszczele i okolic na Podlasiu w połowie XVI stulecia*, „Studia Białorutenistyczne” 2014, nr 8, s. 197–235.
- Sajewicz Michał, *Nazwiska patronimiczne z formantem -uk w powiecie hajnowskim na Białostocczyźnie na tle ogólnopolskim*, Lublin 2013.
- Sajewicz Michał, *Najpopularniejsze nazwiska mieszkańców powiatu hajnowskiego na początku XXI wieku*, [w:] *Umysł otwarty. Historia – kultura – społeczeństwo*, red. Maria Kleindienst-Mocarz, Andrij Saweneć, Lublin 2022, s. 241–257.
- Skripnik Larisa, Dzătktiv'ska Nina, *Vlasni ĭmena lŭdej*, Kiïv 2005 [Скрипник Лариса, Дзятківська Нина, *Власні імена людей*, Київ 2005].
- Slovar' ukraińskoï movi*, t. 1, red. Boris Grinčenko (nadrukowano z wydannâ 1909 roku fotosposobom, Kiïv 1996 [Словарь української мови, т. 1, ред. Борис Грінченко (надруковано з видання 1909 року фотоспособом), Київ 1996].
- Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, oprac. Filip Sulimierski, Bronisław Chlebowski, Władysław Walewski, t. 1–15. Warszawa 1880–1902.

- Superanskaâ Aleksandra, *Sovremennyy slovar' ličnyh imën: Sraŋnenie. Proishoždēnie. Napisanie*. Moskva 2005 [Суперанская Александра, *Современный словарь личных имён: Сравнение. Происхождение. Написание*, Москва 2005].
- Tichoniuk Bazyli, *Imiona i ich formy na pograniczu polsko-białoruskim od XVI w. do roku 1839*, Zielona Góra 2000.
- Tichoniuk Bazyli, *Transformacja nazwisk wschodniosłowiańskich w Polsce na przykładzie struktur antroponimicznych z sufiksem -uk/-czuk*, [w:] *Ze studiów nad językami i literaturami wschodniosłowiańskimi*, red. Bazyli Tichoniuk, Włodzimierz Wilczyński, Zielona Góra 2004, s. 155–162.
- Trījnâk Īvan, *Slovník ukraїn's'kih imen*, Kīiv 2005 [Трійняк Іван, *Словник українських імен*, Київ 2005].
- Uscīnovič Anna, *Sloŋník asabovyh ulasnyh imën*, Minsk 2011 [Усціновіч Анна, *Слоўнік асабовых уласных імён*, Мінск 2011].
- Wież Lewkowo Nowe w liczbach*, https://www.polskawliczbach.pl/wies_Lewkowo_Nowe [dostęp: 4.05.2023].
- Wykaz urzędowych nazw miejscowości i ich części*, <https://www.gov.pl/web/mswia/wykaz-urzedowych-nazw-miejscowosci-i-ich-czesci> [dostęp: 20.03.2023].